A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének tevékenysége Kárpátalján*

Orosz Júlia – Nagy Nikoletta
mindkét szerző történész, doktoranda, Debreceni Egyetem

Magyarországon a 19–20. század folyamán jelentek meg az első olyan női egyesületek, amelyek meghatározó és eredményes tevékenységet tudtak folytatni.[1] Jelen tanulmányunkban elsősorban azt a jelentőségteljes munkát kívánjuk bemutatni, amelyet a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (továbbiakban MANSZ) végzett Kárpátalján. A térség fordulatokban gazdag történelmével szemben kulturális fejlődése kevesebb figyelmet kapott, pedig az 1939 és 1944 közötti időszakban az egyesületi élet is jelentős változásokon esett át. Szerepet játszott benne a csehszlovák, majd a magyar kormány politikája, mivel az egyesületek létezése, a társadalmi önszerveződés mindig is függött attól, hogy az adott vezetés milyen teret engedett a különböző kezdeményezéseknek, illetve milyen mértékben biztosította támogatásáról a térség kulturális fejlesztését. Az egyesületek, mint autonóm társaságok, sajátos rend szerint működtek, amit erőteljesen befolyásoltak a hatalmon lévő kormány pozitív vagy negatív intézkedései.

Az 1918 decemberében megalakított MANSZ olyan tömegszervezet volt, amely magába olvasztotta a két világháború közötti korszak konzervatív, keresztény szellemben és „nemzeti keretben" működő női szervezeteit. Létrehozásában három nagy keresztény nőszervezet, az Országos Katolikus Nőszövetség, a Magyar Protestáns Nők Országos Szövetsége és a Szociális Missziótársulat vett részt. A MANSZ jótékonysági és politikai szervezet is volt egyben. Politikai célokat megfogalmazva jött létre, ám később mégis inkább a karitatív munka volt jellemző tevékenységére. Hivatalosan 1919. január 10-től, a zászlóbontó ünnepségtől működött egészen 1946-ig.[2] A szövetség tagjai egyforma jelvényt viseltek, mely egy fehérzománcos kettős kereszten kis nemzeti színű pajzs volt,

---

* A kutatást és a tanulmány elkészítését a MTA Domus Hungarica Ösztöndíj (Orosz Júlia) és a Nemzetközi Visegrádi Alap Ösztöndíja (Nagy Nikoletta) Program támogatta.

[1] Nagy Beáta. *A női civil szektor. Nonprofit civil szervezetek tevékenysége a nők egyenlőségének előmozdítása érdekében*. In: Palasik Mária, Sipos Balázs (szerk.): *Házastárs? Vetélytárs? Munkatárs? A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2005. 241.

[2] Bárány-Szilfai Alida. *Katolikus nőként a társadalom és a kultúra szolgálatában. Gróf Zichy Rafaelné (1877–1964) munkássága a két világháború között.* Egyháztörténeti Szemle 18. évf., 4. sz., 2017. 57.

fehér mezejében a MANSZ kezdőbetűivel.[3] Első alapszabályait a m. kir. Belügyminiszter 1920-ban hagyta jóvá. Az Alapszabályban a Szövetség céljai között a következőket olvashatjuk:

„a) Az ország keresztény és nemzeti alapon álló asszonyainak, leányainak és a női szervezeteinek egységbefoglalása;

b) a keresztény világnézet erősítése és a nemzeti hagyományok ápolása;

c) a keresztény magyar nők jogainak és érdekeinek megvédése, illetőleg érvényre juttatása;

d) a külföldi nemzeti irányú női szervezetekkel való összeköttetések megteremtése, a külföldnek Magyarország helyzetéről való helyes tájékoztatása és a nemzetek rokonszenvének felkeltése;

e) támogatása mindazon keresztény és nemzeti irányú tényezőknek, melyek a magyar nép művelésén, gazdasági és erkölcsi fejlesztésén dolgoznak;

f) tagjai számára a háziipari termelés és értékesítés megszervezése;

g) kezdeményezése, fejlesztése és támogatása minden olyan törekvésnek, mely a magyarság életszínvonalának emelését, vagy nyomorban sínylődő fejtestvéreink nyomorának enyhítését célozza;

h) a magyar állami célok szolgálatába állítandó nemzetvédelmi munka megszervezése, irányítása.”[4]

A MANSZ működése során a korszak egyik legjelentősebb női szervezetévé vált, mely hatalmas női közösséget foglalt magába, és mozgatott meg. A továbbiakban a MANSZ kárpátaljai csoportjairól, azok tevékenységéről szeretnék adalékokat szolgáltatni.

Csehszlovákia részeként

Az első világháború után, az 1920. június 20-án aláírt trianoni békeszerződés Kárpátalját elcsatolta Magyarországtól. A terület Podkarpatszka Rusz (Kárpáti Ukrajna) néven az újonnan megalakult Csehszlovákiához került, s 1919 és 1939 között a Csehszlovák Köztársaság kötelékébe tartozott.[5] Az I. világháború erőteljes változásokat hozott a nők életében, társadalmi szerepeiben és az egyletek működésében. Sok nő próbált szerepet vállalni a hadiözvegyek- és árvák segítés-

[3] Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részlege (továbbiakban KTÁL) 162. Fond, 1. opisz, 2463. ügyirat. 20.

[4] Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének Alapszabályai és Ügyrendje. Budapest, 1943. 2-3.

[5] Vidnyánszki István. Nemzetállamok az Osztrák–Magyar Monarchia romjain. In: Fedinec Csilla, Vehes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2010. 33.

ében, a rászorulók élelmiszer-ellátásában.[6] 1919 után azonban leszűkült az a társadalmi réteg, amely a nőegyleti munkák alapját képezte, s a korszakot általánosan az emberek rossz életkörülményei jellemezték.[7] Ami a kárpátaljai egyesületi életet illeti a csehszlovák alkotmány szavatolta a gyülekezési és sajtószabadságot, lehetővé tette a politikai pártok, társadalmi szervezetek működését, ám a hatóságok „A köztársaság védelméről" című hírhedt törvényre hivatkozva szigorúan ellenőrizték az újságokat, a szakszervezetek, a kulturális egyesületek tevékenységét, s bármikor felfüggeszthették azok munkáját. Az alkotmány biztosította a gyülekezési szabadságot is, de minden összejövetelre kötelező volt meghívni a hatóság hivatalos képviselőjét, aki beszüntethette az adott gyűlést.[8]

Nem volt ez másként a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségével sem, amelynek tevékenységét a csehszlovák hatalom nagy figyelemmel kísérte. A levéltári forrásokra alapozva arra következtethetünk, hogy a pártvezetés nem volt teljesen tisztában a MANSZ munkájával, mindössze annyit tudott róla, hogy létezik a kárpátaljai területen egy női egyesület, amely a magyar érzelmű lakosokat toborozza táborába. 1926-ban a csehszlovák minisztérium bizalmas levélben fordult a Podkarpatszka Rusz közigazgatásához, amelyben információkat kért egy bizonyos női egyesületről, amely toborzó tevékenységet folytat Kárpátalja magyarlakta falvaiban. A jelentés szerint a magyarországi, MANSZ rövidítésű egyesület célja és feladata fiókegyesületek létrehozása a Magyarországtól elszakított területeken. Az egyesület tagjai a félreeső térségekben tett utazásaik során magyar gondolkodású nőket és lányokat kerestek, hogy azok részvételével új fiókokat hozzanak létre. Az egyesület tagjai – szerintük – magyar állampolgárságukról és magyar gondolkodásukról ismerhetőek fel. Feltett céljuk a Nagy-Magyarország megosztása elleni tiltakozás, és az afelőli bizakodás, hogy Nagy-Magyarország ismét egyesülhet.[9]

A jelentésre érkezett válaszlevelekből kiderül, hogy a MANSZ kárpátaljai tevékenysége a korszakban nem volt számottevő. A legtöbb településen semmilyen tevékenységet nem fejtett ki, a magyar női egyesület jelenlétét csupán Huszton, Visken, illetve Beregsomban figyelték meg. Az összejöveteleket általában a református egyházi iskolákban vagy gyülekezeti termekben tartották meg

---

[6] Szapor Judit. *A magánszférából a politikai közéletbe: a női politizálás története a kezdetektől 1945-ig*. In: Palasik Mária (szerk.): *A nő és a politikum. A nők politikai szerepvállalása Magyarországon.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2007. 139. 141.

[7] Pető Andrea. *Napasszonyok és holdkisasszonyok. A mai magyar konzervatív női politizálás alaktana.* Balassi Kiadó, Budapest, 2003. 69.

[8] Kovács Elemér. *A magyar nyelvű sajtó és sajtószabadság története Kárpátalján 1918–1989*. In: Apró István – Paál Vince (szerk.): *A határon túli magyar sajtó Trianontól a XX. század végéig. Fejezetek a magyar sajtószabadság történetéből*. Budapest, Médiatudományi Intézet, 2014. 69.

[9] KTÁL 16. Fond, 1. opisz, 152. ügyirat, 70.

a helyi lelkész vagy iskolai tanár vezetésével. A heti egy-két alkalom alatt a magyar Himnuszt és magyar egyházi énekeket tanultak, illetve hazafias magyar verseket, különösen Petőfi Sándor műveit olvasták fel, a nők, lányok pedig gyakorolták a hímzés, varrás mesterségét.[10]

Magyarország részeként

Az első bécsi döntést követően, 1938. november 2-én Kárpátalja egy részét, majd 1939 márciusában az egész területet visszacsatolták Magyarországhoz. Ezen a II. világháború végkimenetele változtatott, amikor Kárpátalja szovjet megszállás alá került,[11] A visszacsatolás után megszűntek a csehszlovák hatalom idején kiépített magyar kisebbségi intézmények, fórumok, sajtószervek. Sok esetben újraindultak az 1918 előtt bejegyzett, később a csehszlovák hatóságok által betiltott szervezetek, illetve új kultúrszervezetek jöttek létre.[12] Így az 1940-es években végre a MANSZ kiterjeszthette működését Kárpátalja területére is.

A nőegylet nem tétlenkedett sokáig, már a visszacsatolás utáni első hónapokban megkezdték ténykedésüket a térségben. Alakuló gyűlésüket 1939 tavaszán tartották Beregszászon. A közgyűlést Benda Kálmán, a Kárpátaljai Magyar Kultúregyesület országos elnöke nyitotta meg. A szövetség célkitűzéseit csiksomlyói Csiky Jánosné szervező elnöknő ismertette. A beregszászi MANSZ csoport elnökévé Fekésházy Zoltánnét, igazgatóvá Benda Kálmánt, díszelnökökké pedig Horváth Lajosnét, dr. Korláth Endrénét, Péchy Aládárnét és dr. Waisbecker Gyulánét választották.[13] A Szövetség céljainak fokozottabb előmozdítása érdekében a szervezeten belül különböző munkabiztosságokat hoztak létre és működtettek: kulturális-, jótékonysági-, nemzetvédelmi-, háziipari-, gyermekvédelmi-, szervezeti- (propaganda), sajtó-, külügyi-, gazdasági-, leányköri, szervezési stb.[14] 1940. június 1-én sor került az első magyar est megszervezésére a Vérkeparti városban, amelynek megszervezéséhez az Egyesült Magyar Női Tábor nyújtott segítséget. Eöttevényi Olivérné a női tábor képviseletében üdvözölte Beregszász magyarságát. Az est fénypontja egy nagyszabású magyar ruhabemutató volt a MANSZ háziszőttes telepeinek ruhaanyagaiból, aminek célja a magyar népviselet népszerűsítése volt vidéken. A műsort pedig színvonalas hang-

[10] KTÁL 16. Fond, 1. opisz, 152. ügyirat. 85.

[11] Botlik József – Dupka György. *Ez hát a hon… Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991*. Budapest, Mandátum Kiadó, 1991. 19.

[12] Dupka György. *Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján.* Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2016. 90.

[13] *A MANSZ első gyűlése a Felvidéken.* Magyar Nemzet, 2. évf., 111. sz., 1939. május 16. 10.

[14] KTÁL 162. Fond, 1. opisz, 2463. ügyirat. 23–25.

verseny zárta.[15] A rendezvényt Fekésházy Zoltánné és Kiss Románné szervezte meg.[16]

A MANSZ ungvári fiókjának megszervezése 1941-ben kezdődött. Az ungvári MANSZ teljes szervezetének alakuló és egyben tisztújító közgyűlését 1941. október 11-én tartották. 1941. november 20-án pedig a MANSZ országos Elnöksége az ungvári MANSZ-szervezet alakuló jegyzőkönyvét teljes egészében elfogadta. [17] *„A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége az asszonyok összefogása a nemzet és családpusztító bolsevizmus ellen, ezért minden hazaszeretetről áthatott és családját féltő magyar asszonynak itt van a helye ebben a szövetségben”*[18] – hangzott el a közgyűlésen. A korábbi években már működött Ungváron a MANSZ-nak egy tanügyi osztálya vitéz Komjáthy Oszkárné vezetésével, amely másfél év alatt számos programot bonyolított le. Többek közt kárpátaljai gyermekek nyaraltatását szervezték meg: Upor Endréné a miskolci református árvaotthon elnöknője és Enyedy református püspök helyettes, kormányfőtanácsos lehetővé tette, hogy ungvári gyermekek Miskolcon üdüljenek. Az ungvári MANSZ csoport elnöknőjének Maróthy Emil miniszteri tanácsos nejét jelölték ki. Megválasztották a tisztikart a különböző pozíciók betöltésére, illetve a létrehozták a szakosztályokat és kinevezték azok vezetőit: kultur- (Alexay Júlia), propaganda- (Meskóné), vigalmi- (Köszörű Károlyné), háziipari- (Csarnóyné), zene- (dr. Kerekes Istvánné), gyermek- (Rácz Pálné), szociális- (Palóczi Horváth Aladárné), leányszakosztály (Zsarnóczay Edit). Ungvár társadalmának asszonyai készségesen, szép számmal jelentkeztek a helyi MANSZ-ba.[19]

A szövetség szakosztályai közül a leglelkesebben a közművelődési és a háziipari osztály kezdte meg a szervezkedést Alexai Júlia közreműködésével.[20] A közművelődés népszerűsítése érdekében minden hónap első vasárnapján előadásokat tartottak az ungvári Kaszinó nagytermében, vasárnap délutánonként pedig a Bercsényi Mozgóban matinékat vetítettek, melyeken bemutatatták az érdeklődő közönségnek a régi és újabb magyar irodalom szépségeit.[21] A világháborús időkre való tekintettel fontos volt a magyar nép életszínvonalának, megélhetési körülményeinek javítása. Ennek érdekében a MANSZ csoportjai megpróbálták iskolán kívüli kézimunka tanfolyamok szervezésével fellendíteni a háziipart,

---

[15] Magyar est Beregszászon. Függetlenség, 8. évf., 125. sz., 1940. június 5.

[16] Innen-onnan. Muskátli, Magyar kézimunkaújság, 9. évf., 1. sz., 1940. 39.

[17] KTÁL 94. Fond, 2. opisz, 1889. ügyirat. 4.

[18] KTÁL 94. Fond, 5. opisz, 48. ügyirat. 1–2.

[19] KTÁL 94. Fond, 5. opisz, 48. ügyirat. 3-4.

[20] A háziipar – mint igazolt szakképzettséggel nem rendelkező mesteremberek árutermelő tevékenysége – Magyarországon a 19. században élte virágkorát. Magyar Néprajzi Lexikon. https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-1188.html

[21] *Lendületes munkába kezdett az ungvári MANSZ.* Kárpáti Magyar Hírlap, XXII. évf., 262. sz., 1941. november 15.

azokat a foglalkozási ágakat életre keltve, amelyek a múltban virágoztak. 1942. március 17-én a MANSZ létrehozta Háziipari Szövetkezetét, élén dr. Álgyay Pálnéval, azzal a céllal, hogy a vidéki csoportokat intenzívebben be tudják vonni a kereskedelembe, és a szövésen kívül a kosár-, gyékényfonó telepek felállításával minél több szorgalmas munkáskezet juttassanak jobb kereseti lehetőséghez. Az első év sok nehézséget hozott, nemcsak azért, mert a szervezés a rossz közlekedési viszonyok miatt lassúvá vált, hanem azért is, mert a falusi lakosság foglalkoztatásától eltért. Ekkortájt a hadiipar rendkívül sok munkaerőt szívott fel vidékről, s ezt a munkaerőt magasabb bérrel fizették, mint amit a háziipar lehetősége nyújtott. Ennek ellenére mégis sikerült részben új, részben újra üzembe helyezett gyékény- és kosárfonó telepeket beindítani.[22]

A kukoricacsuhét a paraszti háztartásban sokféleképpen hasznosították. A női egylet tanfolyamokat szervezett, ahol a csuhéfonás fortélyait ismertették az érdeklődőkkel.[23] Ungváron a háziipari szakosztály három tengeri-háncs és egy fonó-szövő tanfolyamot hirdetett, ezeken a képzéseken a hölgyek ingyenesen sajátíthattak el olyan házimunkákat, melyeket nem csak saját háztájuk díszítésére alkalmazhattak, hanem akár kenyérkereseti célokat is szolgálhattak.[24] A Kárpátalján szervezett sikeres kukoricaháncs-tanfolyamokról 1942 elején a Kárpáti Magyar Hírlap számolt be. Az ungvári tanfolyamra 180 jelentkező volt, közülük azonban csak 24-en jelentek meg az első alkalmon. Ők a kukorica háncsának külső, kissé durva részéből lábtörlőket fontak, a belső, vékonyabb, finomabb levelekből pedig szatyrokat, süteményes-, kenyér- és gyümölcsös kosárkákat, széles csipkébe fonott asztalközépeket, falvédőket, kis tálcákat sodortak. A tanfolyam befejezése után az elkészült termékeket egy vásáron lehetett megtekinteni és megvásárolni. A MANSZ elnöksége a tanfolyam legszorgalmasabb és legügyesebb résztvevőjét elismerő igazolványban részesítette.[25]

A háziipari szakosztályban a fiatal lányok és asszonyok a varrás, kötés, népi hímzés, játékkészítés művészetét is elsajátíthatták. A legnagyobb szövőműhelyekben – Cegléd, Miskolc, Nagykanizsa, Szolnok – művészi kivitelben szőtték a rongyszőnyeget. A kárpátaljai Munkács és Máramarossziget szövőműhelyeiben a korondi háziipar népszerűsítéséért kiállítást szerveztek. A suskó (kukoricaháncs) erős fonóanyagnak bizonyult, emellett könnyen elérhető volt, így nem

[22] *Beszámoló a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége 1942–43. évi munkájáról.* Budapest, 1943. 6.

[23] Bárány Mara. *Csuhémunkák.* Cser Kiadó, Budapest, 2015. 13–14.

[24] *Lendületes munkába kezdett az ungvári MANSZ.* Kárpáti Magyar Hírlap, XXII. évf., 262. sz., 1941. november 15.

[25] *A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége kukoricaháncs tanfolyama véget ért*. Kárpáti Magyar Hírlap. XXIII. évf., 56. sz., 1942. március 15.

csodálkozhatunk azon, hogy Ungváron a suskóipar volt az egyik legelterjedtebb, Munkácson pedig nyílt üzlete volt.[26]

A MANSZ elsődleges feladatai közé tartozott a szegények, árvák, özvegyek megsegítése, illetve napközi otthonok létrehozása, ennek érdekében különböző estélyeket, rendezvényeket szerveztek, melyek bevételét a rászorulókra fordították. 1943 novemberében tartotta az ungvári MANSZ évzáró közgyűlését és honvédelmi délutánját az Ungvári Társaskör nagytermében. A közgyűlésen a MANSZ központja részéről csíksomlyói Csíky Jánosné országos ügyvezető-alelnöknő volt jelen. A közgyűlést Maróthy Emilné elnöknő nyitotta meg, ezt követően a szakosztályvezetők beszámoltak az elmúlt egyévi munkájukról.[27] A háborús időkre való tekintettel a MANSZ 1943. évi munkájuk javarészét a Bajtársi Szolgálatnak, a Hadigondozó Szövetségnek és a Női Önkéntes Honvédelmi Munkaszolgálatnak érdekében fejtették ki. Pálóczi Horváth Aladárné vezetésével, a szociális szakosztály végezte a legszélesebb körű munkát. A hadbevonultak családjainak megsegítésére gyűjtést szerveztek, mely során 1000 pengőt gyűjtöttek karácsonyra és 200 szeretetcsomagot küldtek a frontra. 55 ungvári hadbavonult családját látogatták rendszeresen és a családok 75 gyermeke számára nyújtottak ruhaadományt és karácsonyi ajándékot. A Bajtársi Szolgálat keretében 140 család látogatását és környezettanulmányát végezték, ami abban az embert próbáló időszakban igazán „életmentő" munkának számított. A karácsonyi akció keretén belül Tomcsányi Vilmos Pálné adományával hat vándorkelengyét állítottak össze, valamint a szegények számára tűzifát is jutattak. A vigalmi szakosztály Mikulás-estet rendezett, mely 2000 pengő tiszta jövedelmet hozott. A kulturszakosztály Maron Gézáné vezetésével Zrínyi Ilona Ünnep rendezésében három nagysikerű előadásban bemutatták Mikszáth Kálmán „Vén gazember" c. színművét, amely 4800 pengőt jövedelmezett jótékony célra. A gyermekszakosztály vezetője Rácz Pálné, a hadbavonultak gyermekei és a hadiárvák ingyenes nyaraltatást szervezte meg, így 51 gyermeket magánszemélyeknél és 22 gyermeket a remetevasgyári szanatóriumban helyeztek el. A női önkéntes honvédelmi munkaszolgálat terén is becsületes munkát végzett a MANSZ. A város területén 600, vidéken 400 tagot tartottak nyilván. A háziipari szakosztály viszont 1943-ban anyaghiány miatt nem tudott működni.[28]

A háborús években mindinkább nagy hangsúly került a rászorulók segélyezésére. 1942–43 folyamán szinte minden MANSZ csoport – a nagy városok és a kis községek szervezetei egyaránt – indított gyorssegélyt, étkeztetést és karácsonyi felruházást. A MANSZ párna- és tollgyűjtés akciójában különösen kitűntek a

---

[26] *Beszámoló a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége 1942–43. évi munkájáról*. Budapest, 1943. 8-9.

[27] *A magyar asszonyok történelmi hivatásáról beszél Csíky Jánosné, a MANSZ országos alelnöknője* Ungváron. Kárpáti Híradó, 20. évf., 269. sz., 1943. november 27.

[28] KTÁL 94. Fond, 5. opisz, 48. ügyirat. 8–9.

kisebb falvak. Példaértékű, hogy a nagyarányú anyaghiány ellenére Máramarossziget nagyszámú vándorkelengyéivel szolgálta a csecsemővédelmet, de csatlakozott a kezdeményezéshez Munkács, Szolyva és Ungvár is. A honvédség részére küldött adományozásból elsősorban a MANSZ 1942-ben lebonyolított „Piros vérért fehér toll" akcióját érdemes kiemelni, amelyben a gyűjtéshez minden szervezet fiókja hozzájárult és így 5042 párnát küldhettek szét a különböző honvédkórházakba. Beregszászon olyan irodát működtettek, ahol a hadba vonultak családjainak minden ügyes-bajos dolgát elintézték.[29] A honvédek megsegítésébe a MANSZ ifjúsági szakosztályának lányai is gyakran bekapcsolódtak, akik heti összejöveteleiken részint szegény gyerekek számára varrtak, vándorkelengyéket készítettek, de legnagyobbrészt a honvédeknek jutattak meleg, kötött ruhaneműt.[30] Az 1942-es év további nagy sikere volt, hogy 40 csoportnál tudtak átadni tansegélyt iskoláskorú gyerekek számára, köztük Munkácson, Szolyván és Ungváron is, illetve 7 csoportnak alakult népkonyhája, köztük a máramarosszigetinek.[31]

1944 elején a MANSZ ungvári csoportja farsangi előadást rendezett a hadbavonultak gyermekeinek megsegítése, étkeztetési akció és napközi otthon megteremtése érdekében.[32] Az ungvári járási Oncsa-telepen, ahol sokgyermekes családok százai laktak, a nőszövetség csoportja a hadbavonultak gyermekei és a hadiárvák számára napközi otthont és ebédlőt létesített, hogy így legalább a gyermekek naponta egyszer meleg ételhez jussanak. Az ötletet Rácz Pálné a gyermekszakosztály elnöknője javasolta, s Szabolcsik Ilona okleveles óvónő vezetésével 42 gyermekkel meg is nyílt a napközi otthon: *„A napközi otthon működése nagy megelégedést keltett az Oncsa-telep lakosai között, akik ebből is tapasztalják, hogy a MANSZ hivatásához méltóan karolja föl mind a sokgyermekes családokat, mind a hadiárvákat és a hadbavonultak gyermekeit*."[33]

A levéltári dokumentumok alátámasztják, hogy több, ma már szórványvidéknek számító településen is működött MANSZ csoport. Nagybereznán 1942. május 12-én a helyi polgári iskolában, 61 nő jelenlétével tartották meg az alakuló gyűlést.[34] Elnöknek Nagy Kálmánnét, a járási főszolgabíró feleségét választották

---

[29] *Beszámoló a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége 1942–43. évi munkájáról.* Budapest, 1943. 14–15.

[30] Uo. 10.

[31] *Beszámoló a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége 1942-43. évi munkájáról.* Budapest, 1943. 16–17.

[32] *A MANSZ előadások rendkívüli sikere.* Kárpáti Híradó, 1944. január 18. 21. évf., 15. sz., 6.

[33] *42 szegény gyermek boldog napjait biztosítja az ungvári MANSZ.* Kárpáti Híradó, 21. évf., 35. sz., 1944. február 13.

[34] Nagyberezna (Velikij Bereznij) a Nagybereznai Járás központja. 1941-es népszámlálási adatok szerint a Nagybereznai járásban 33 948 főt regisztráltak, melyből 6765 fő

meg, főtitkárnak Dudinszky Júlia nyugalmazott tanítónőt, a szociális szakosztály vezetőjének Choma Dezsőnét a gazdasági felügyelő feleségét, a háziipari szakosztály vezetőjének Szuszla Erzsébet tanítónőt, a kulturális és nemzetvédelme szakosztály vezetőjének Dohány Mihályné tanítónőt, a kereskedő és iparos szakosztályok vezetőinek Baszkid Emilné bor- és sörkereskedő feleségét és Mérő Andrásné rövidárú kereskedő feleségét. Főpénztáros Pajtás Emma magán tisztviselőnő, ellenőr pedig Pataky Lajosné óvónő és Garcsár Elemérné a Hangya üzletvezető felesége lett.[35]

1944. február 25-én 80 nő jelenlétével létrehozták a MANSZ nagybocskói[36] csoportját. Az alakuló közgyűlésen jelent volt Nemes Sztriha Margit a MANSZ budapesti központjának főtitkára. Helyi elnöknek Burghardt Lászlónét gyárigazgató nejét választották, s egyben több indítványt, programot fogadtak el (március 15-i ünnepségen való részvétel, szövő- és fonótanfolyamokat szervezése stb.). [37]

Kárpátalja újabb sorsfordulója 1944. szeptember 27-én kezdődött, ekkor tört be területére a szovjet hadsereg Ungvártól több mint 250 km-re a Tatár-hágónál. *„… a ruszin/ukrán lakosság nagyobb része némi felszabadulásként élte meg a Vörös Hadsereg bevonulását, a magyarok számára ez üldöztetést, a fasizmushoz hasonló módszereket hozott Kárpátalján”.*[38] A megszálló szovjet hatóságok, már 1944. november 19-én bevezették az egypártrendszert, majd december 17-én a munkácsi városi filmszínházban megtartották Zakarpatszka-Ukrajna Ifjúsági Szövetségének első kongresszusát. Már az első hetekben megalakították a különféle kommunista eszmeiségű társadalmi szervezeteket. Decemberben megtartották a pedagógusok, majd a művelődési dolgozók első kongresszusát, amelyeken a küldöttek *„(…) egyhangúan állást foglaltak (…) a közoktatási és kulturális rendszer szovjet alapokon való átszervezése mellett”.*[39] A Kárpátalján ideiglenesen létrehozott államalakulat hatalmi szervének irányítói megszüntették a ma-

volt magyar. 1989-ben a járás összlakossága 31 000, de hivatalosan csak 100 magyar lakosa volt. Dr. Kocsit Károly becslései szerint a magyarok száma a valóságban 700 fő lehetett, míg a 2001-es népszámlálás eredményei alapján a járásban már csak 15 magyart regisztráltak. Molnár D. István. *A hatalomváltások hatása Kárpátalja népességszámának alakulására 1869-től napjainkig.* Egyetemi doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Debrecen, 2013. 96, 112.

[35] KTÁL 42. Fond, 1. opisz, 3982. ügyirat. 2-4.

[36] A 2001-es népszámlálási adatok szerint Nagybocskó (Velikij Bicskiv) lakossága 9423 fő volt, melyből 341 fő vallotta magát magyarnak. *Molnár József – Molnár D. István. Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász, 2015. 84.

[37] KTÁL 162. Fond, 1. opisz, 2463. ügyirat. 69.; Uo ügyirat 1–2.

[38] Botlik József. *Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX–XX. századi történetéhez.* Budapest, 2000, Hatodik Síp Alapítvány. 284. o.

[39] Botlik József. *Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján II. A Magyarországhoz történt visszatérés után 1939–1945*. Nyíregyháza, 2005. 264.

gyar művelődési és kulturális egyesületek, klubok, társaságok működését, megtiltották a magyar földrajzi elnevezések, feliratok, a települések eredeti nevének használatát: *„Az új hatalomnak kezdetben nem a magyar szellemi élet korlátozása, hanem teljes kiirtása volt a célja. Se iskolák, se sajtó, se színház (...) – semmi, de semmi.”*[40]

A II. világháborút követően a női szervezetek, illetve mozgalmak életében úgyszintén új korszak kezdődött. Az addig működő női egyleteket is felszámolták, a MANSZ helyét pedig Magyarországon a Magyar Nők Demokratikus Szervezete vette át. A látszólag pártonkívüli társadalmi szervezet a Magyar Kommunista Párt befolyása alatt állt, amelyet a nők körében folytatandó kommunista ténykedés fedőszervének terveztek.[41] A kommunista pártvezetés célja az volt, hogy a különböző párthívű és pártonkívüli nőket egy egységes nőmozgalomba tömörítve tudja ellenőrzés alatt tartani és irányítani. Kárpátalján a világháborút követő évtizedekben a szovjet politikai viszonyok mellett nem volt lehetőség arra, hogy olyan szervezetek működjenek, melyek a kisebbségi jogok kiterjesztésével, védelmével foglalkozzanak.[42]

---

[40] Kovács Elemér. *A magyar nyelvű sajtó és sajtószabadság története Kárpátalján 1918–1989*. In: Apró István – Paál Vince (szerk.): *A határon túli magyar sajtó Trianontól a XX. század végéig. Fejezetek a magyar sajtószabadság történetéből.* Budapest, Médiatudományi Intézet, 2014. 77.

[41] Pető Andrea: *Nőhistóriák. A politizáló magyar nők történetéből 1945−1951.* Budapest, 1998, Seneca. 100.

[42] Valuch Tibor. *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében.* Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 90–91.